

Терещенко Є. С.
магістр ФММ;
Нагорна І. І.
канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри менеджменту підприємств
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського», м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-3644-8440

КРИЗОВІ ФАКТОРИ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Молочна промисловість України відіграє важливу роль у внутрішній економіці та складає значну частку експорту. Незважаючи на понесені втрати під час війни, вона приносить країні іноземні дивіденди, Європа виступає основним експортним покупцем української молочки. У 2022 році Україна змогла експортувати в ЄС на 39 % більше продукції, ніж в попередньому 2021 році, що склало 344,6 млн дол. [1]. Молочна промисловість з кожним роком стає все більш диверсифікованою і інвестиційно привабливою, вона стикається з кризовими факторами, які ставлять під загрозу її майбутнє та стратегічний ріст. Тому дослідження і виявлення цих кризових факторів є ключовою метою для розробки плану антикризового управління серед молочних компанії і вдалого подолання етапу невизначеності.

За даними Державної служби статистики України, виробництво молока в 2022 році знизилося у порівнянні з попередніми роками на 12,1 %, досягнувши 7,7 млн тон. Це скорочення в основному відбулося в господарствах населення, де падіння склало 15,3 %, тоді як сільгосп підприємства показали зменшення лише на 5,3 % [1].

У 2023 році господарства всіх категорій виробили близько 7,412 млн тон молока-сировини, що на 5 % менше порівняно з 2022 роком. Зокрема, скорочення виробництва в господарствах населення становило 11 % порівняно з попереднім роком. Якщо подивитися на статистику (див. рисунок 1) за останні 5 років, то можна побачити, що зниження обсягів вироблення молока перетворилося вже на тенденцію.

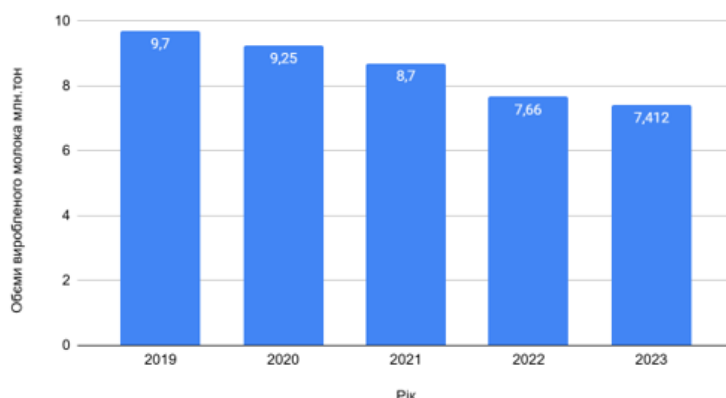

Рисунок 1 – Обсяг виробленого молока за період 2019–2023, млн тон / рік
Джерело: [4]

Наразі можна виділити декілька кризових факторів, які складають основні виклики для української молочної промисловості, і перший з них – це наслідки повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року. У 1990 році в Україні функціонувало 643 молокозаводи. Станом на 1 січня 2022 року дозвіл на виробництво молочних продуктів мали 140 заводів, з яких лише 111 працювали. З початком воєнних дій молочна переробна промисловість втратила 38 підприємств на окупованих та тимчасово окупованих територіях, і станом на 1 грудня 2022 року залишилось 73 працюючих підприємства [1]. Разом з цим, за інформацією ФАО, сільські домогосподарства України через військові дії зазнали втрат на суму приблизно 2,25 млрд дол. США. Із цієї суми на галузь тваринництва прийшлося – 0,98 млрд дол. Через війну 25 % домогосподарств у сільському господарстві України були змушені зменшити обсяги виробництва або повністю припинити діяльність. У регіонах, що знаходяться поблизу зони бойових дій, цей показник досяг 38 % [2].

Другим кризовим фактором є зменшення обсягів поголів'я худоби. Незважаючи на загальне зменшення виробництва, обсяги промислової переробки молока зросли. У 2024 році на переробні підприємства надійшло близько 3,3 млн тон молока, що на 4 % більше, ніж у 2023 році. Однак це невелике зростання виробництва молока на сільськогосподарських підприємствах пов'язане виключно з підвищенням продуктивності худоби, хоча кількість корів у промисловому секторі продовжує

скорочуватися. На кінець року поголів'я оцінюється у 375 тис. голів. Якщо в 2014 році середня продуктивність корів складала трохи більше 5000 кг молока, то в 2021 році цей показник піднявся до 6500 кг на корову [3], але все ж таки, загальні обсяги продовжують скорочуватися.

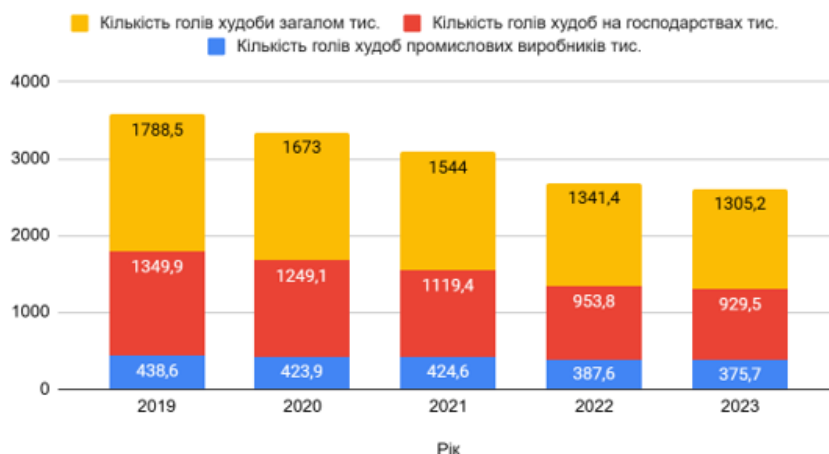

Рисунок 2 – Динаміка скорочення голів худоби за 2019–2023 рік, тис.
Джерело: [1, 4]

Також важливою групою кризових факторів, які наносять шкоду розвитку молочній промисловості за дослідженням Національного інституту стратегічних досліджень є [2]:

- брак фінансових ресурсів для стабільної діяльності аграрних підприємств;
- недостатність працівників у сільському господарстві через наслідки воєнних дій;
- екологічні проблеми через бойові дії та мінування;
- брак оборотних коштів, перебої з електропостачанням та порушення логістики;
- загальносвітове зниження попиту на молочну продукцію після наслідків COVID-19.

Аналіз ситуації показує наявність значних кризових факторів у молочній індустрії України. Незважаючи на це, існують амбітні цілі: до 2030 року збільшити обсяги постачання молока на переробну промисловість до 6 млн тон [1]. Для досягнення цілей і подолання кризових факторів необхідна комплексна та систематична діяльність із державною підтримкою на рівні відповідних міністерств та науково-дослідних інститутів.

Окрім цього, доцільно зосередитися на впровадженні рішень, спрямованих на зміцнення внутрішньої стійкості підприємств:

- цифровізація обліку та логістики на рівні фермерських господарств і підприємств задля кращого планування виробництва й оптимізації витрат;
- створення локальних хабів у межах окремих громад для збору, охолодження та первинної обробки молока, які могли б забезпечити стабільний збут сировини в умовах обмежень транспорту і зруйнованих шляхів доставки;
- розробка механізмів страхування від воєнних ризиків для аграріїв, які працюють поблизу прифронтових зон.
- на рівні держави, варто розвивати інформаційні кампанії з популяризації української молочної продукції, позиціонуючи галузь як безпечну і конкурентоспроможну.

Ці кроки сприятимуть збереженню виробництва в умовах нестабільності та створять передумови для його технічного оновлення.

Таким чином, основні напрями підтримки молочної промисловості в умовах невизначеності і криз повинні зосереджуватись на збереженні ефективності всіх етапів ланцюга постачання продовольства – від виробництва та переробки до зберігання і доставки продукції населенню. Необхідно належним чином інформувати потенційних інвесторів щодо можливостей та привабливості інвестицій у зазначені галузі, а також регулярно проводити моніторинг потреб аграрних і, зокрема, молочних підприємств. Покращення міжсекторної співпраці сприятиме створенню агропродовольчих кластерів і залучення інвестицій для розвитку горизонтальної диверсифікації виробництва молочної продукції.

Список використаних джерел

1. Асоціація виробників молока. URL: <https://avm-ua.org/uk> (дата звернення: 29.03.2025.)
2. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryny-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta?utm> (дата звернення: 29.03.2025).
3. В Україні покращилась якість молока, в якому стані сама галузь. URL: <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-pokrashchilas-yakist-moloka-v-yakomu-stani-sama-galuz> (дата звернення: 29.03.2025).
4. Державна статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.03.2025).